

УДК 621:001.895

Особливості розробки і реалізації стратегії інноваційного розвитку машинобудівних підприємств

Завальнюк В.В.

асистент кафедри туризму та готельно-ресторанної справи
Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

У статті проводиться системний факторний аналіз розробки та реалізації стратегії інноваційного розвитку підприємств машинобудування, визначаються фактори та ризики зовнішнього та внутрішнього середовища, умови комплексної модернізації, переходу досліджуваної галузі на нові технологічні уклади. Визначено структурну схему механізму стратегічного управління інноваційною діяльністю підприємств машинобудування.

Ключові слова: стратегії, інноваційний розвиток, машинобудування, стимулювання інноваційної діяльності, фактори зовнішнього середовища, фактори внутрішнього середовища.

Завальнюк В.В. ОСОБЕННОСТИ РАЗРАБОТКИ И РЕАЛИЗАЦИИ СТРАТЕГИИ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ МАШИНОСТРОИТЕЛЬНЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

В статье проводится системный факторный анализ разработки и реализации стратегии инновационного развития предприятий машиностроения, определяются факторы и риски внешней и внутренней среды, условия комплексной модернизации, перехода исследуемой области на новые технологические уклады. Определена структурная схема механизма стратегического управления инновационной деятельностью предприятий машиностроения.

Ключевые слова: стратегии, инновационное развитие, машиностроение, стимулирование инновационной деятельности, факторы внешней среды, факторы внутренней среды.

Zavalniuk V.V. FEATURES DEVELOPMENT AND IMPLEMENTATION OF STRATEGY OF INNOVATIVE DEVELOPMENT ENGINEERING COMPANIES

The article is a systemic factor analysis of the development and implementation of innovative strategies of engineering enterprises, defined risk factors and external and internal environment, provided a comprehensive modernization, conversion study in the field of new technological modes. The structural scheme of the mechanism of strategic innovation management engineering enterprises.

Keywords: strategy, innovation development, engineering, stimulate innovation, environmental factors, factors of internal environment.

Постановка проблеми у загальному вигляді. В даний час економічний потенціал України реалізується далеко не повністю – це є наслідком деформації макроекономічних пропорцій, порушення об'ємної і структурної збалансованості розвитку промисловості та відсутності цілісної інвестиційної політики.

Найголовнішою проблемою, що стоїть перед українською економікою, є структурна перебудова, що забезпечує інноваційно-технічне перетворення і відновлення виробничого потенціалу промисловості.

Домінуючим фактором, який створює передумови для оцінки перебудови, є посилення ролі освітнього і наукового потенціалу економіки і розвиток інноваційної сфери структуроутворюючих та інвестиційних галузей машинобудування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Підготовці статті передували розгляд робіт

Ф. Бутинця, Т. Васильєва, М. Йохни, С. Леонова, А. Люкшинова, А. Міщенко, І. Отенко, В. Стадник та інших. Вивченням проблем інформаційного забезпечення підприємства також присвячені праці І. Босака, Р. Бруханського, М. Денисенка, І. Колоса, Є. Палиги та М. Чумаченка. У дослідженнях зазначених науковців викладено основи розв'язання проблеми стратегічного управління інноваційним розвитком підприємства.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою даної роботи є проведення системного факторного аналізу розробки та реалізації стратегії інноваційного розвитку підприємств машинобудування, визначення факторів та ризиків зовнішнього та внутрішнього середовища, умови комплексної модернізації, переходу досліджуваної галузі на нові технологічні уклади.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відповідно до Державної програми

інноваційного розвитку України передбачається поетапний перехід машинобудівного комплексу на нові технологічні уклади. Пріоритет в реалізації галузевих програм і планів інноваційного розвитку конкретних суб'єктів господарювання в різних регіонах країни віддається IV і V технологічному укладу. Створення нових високотехнологічних і наукомістких підприємств (виробництв) є пріоритетним завданням інноваційного розвитку національної економіки.

Для реалізації даного завдання необхідно розробити чітку стратегію інноваційного розвитку машинобудівних підприємств. Однак стратегічне планування виробничого потенціалу підприємств машинобудування пов'язане з вирішенням ряду методологічних і практичних проблем. До числа найбільш важливих і актуальних проблем слід віднести основні види та умови розробки стратегії розвитку підприємства.

У сучасних умовах господарювання, пов'язаних із включенням підприємств машинобудівної галузі в процеси глобалізації світової економіки, доцільно виділити наступні види стратегій:

- інтеграційна, яка передбачає тісну кооперацію та інтеграцію з іншими організаціями, зацікавленими у виробництві та реалізації кінцевого продукту. Створення кластерних структур на регіональному, національному, транснаціональному, галузевому та міжгалузевому рівнях дозволить більш успішно вирішувати питання виробничої та комерційної діяльності. В рамках кластерних структур можна розвивати як горизонтальні, так і вертикальні зв'язки з іншими суб'єктами господарювання, науковими та освітніми центрами, торговельними організаціями;

- диверсифікаційна, що реалізується за допомогою диверсифікації різних видів діяльності підприємств машинобудування, включаючи виробництво нових видів продукції, машин, верстатів, обладнання та механізмів, транспортних засобів та іншої техніки, що користуються попитом на внутрішніх і зовнішніх ринках, а також надання послуг, пов'язаних з експлуатацією, технічним ремонтом і обслуговуванням. На машинобудівних підприємствах може бути організовано виробництво побутової техніки і приладів, іншої продукції широкого вжитку;

- інноваційна, відповідно до якої здійснюється поетапний перехід на випуск інноваційної продукції відповідного IV і V технологічного укладу, конкурентоспроможної на внутріш-

ньому і світовому ринках, яка не поступається світовим зразкам. Дана стратегія вимагає використання новітніх вітчизняних і зарубіжних технологій, у тому числі гнучких автоматизованих технологічних ліній, нанотехнологій і наноматеріалів. Ця стратегія дозволить здійснити комплексну модернізацію виробництва, імпортозаміщення на внутрішньому ринку, зайняти підприємствам машинобудування лідируючі позиції на світовому ринку, значно розширити географію збуту своєї продукції, здійснити ринкову експансію за рахунок її більш високих конкурентних переваг [1, с. 184].

Із трьох вищеназаних стратегій розвитку підприємств машинобудівного комплексу інноваційна стратегія, безумовно, має суттєву перевагу перед іншими стратегіями. У той же час вона має певні особливості і ризики, пов'язані з впливом факторів зовнішнього і внутрішнього середовища. Особливості факторів і ризиків зовнішнього і внутрішнього середовища, що впливають на коригування стратегії інноваційного розвитку підприємств машинобудування, такі:

1. Фактори і ризики зовнішнього середовища:

- зміни кон'юнктури світового ринку продукції машинобудування;

- негативний вплив глобальної фінансово-економічної кризи на розвиток вітчизняного машинобудування;

- підвищення цін на імпортовану сировину, матеріали, комплектуючі та енергоносії;

- технологічне відставання вітчизняних підприємств машинобудування від світових брендів;

- вплив транснаціональних корпорацій на динамічний розвиток експортного потенціалу вітчизняних підприємств;

- обмеження у використанні передових зарубіжних технологій для модернізації вітчизняних підприємств;

- нерівні економічні умови діяльності суб'єктів господарювання в рамках єдиного митного і економічного простору України;

- порушення зовнішніми постачальниками термінів реалізації договорів з підприємствами машинобудування;

- нерозвиненість товаропровідної мережі та сервісних центрів на зовнішніх ринках.

2. Фактори і ризики внутрішнього середовища:

- неадекватний реальним потребам ринку, тенденціям науково-технічного і технологічного розвитку вибір місій та інноваційних стратегій окремих підприємств;

- недостатній рівень підготовки інноваційних проектів з комплексної модернізації підприємств машинобудування;

- дефіцит професійних компетентних кадрів робітників і фахівців в області нових і високих технологій;

- низька ефективність системи безперервного підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів на підприємствах машинобудування;

- невисокий рівень інноваційної активності значної частини персоналу підприємств;

- дефіцит фінансових коштів, сировини і нових матеріалів для реалізації проектів;

- неповна відповідність структури управління розробленій стратегії інноваційного розвитку;

- слабке інформаційне та наукове супроводження інноваційних проектів;

- бюрократичні перепони з розробки та узгодження проектно-кошторисної документації;

- відсутність мотивації та реальних стимулів інноваційної діяльності для деяких категорій персоналу підприємств;

- недосконалість нормативно-правової бази інноваційної діяльності та інноваційного розвитку підприємств реального сектора економіки [2, с. 105].

Вищеперераховані фактори і ризики зовнішнього і внутрішнього середовища можуть бути подолані за допомогою універсальної стратегії конкурентних переваг на основі лідерства, концептуальні засади якої розробив М. Портер. Відповідно до цієї концепції визначаються масштаби конкуренції на внутрішніх і зовнішніх ринках, основні переваги перед конкурентами, форми їх прояву і чинники економії на підприємстві. В рамках інноваційної стратегії машинобудівних підприємств повинна бути визначена ієрархія конкретних цілей і завдань для всіх його підрозділів, джерела фінансування та стимулювання інноваційної діяльності, а також персоніфікація конкретних заходів щодо її виконання і налагодження системного моніторингу.

У даній роботі пропонується структурно-циклічна модель інноваційної діяльності підприємств машинобудування. Це системна ієрархічна модель, у рамках якої інноваційна діяльність підприємства структурується на декілька скоординованих інноваційних проектів, які знаходяться на різних стадіях розвитку. В її основі лежить виділення структурних елементів інноваційного проекту в рамках життєвого циклу інноваційного товару, що визначає назву запропонованої моделі – «структурно-

циклічна модель». Циклічна складова запропонованої моделі відображає циклічну повторюваність інноваційних проектів підприємства в рамках життєвого циклу товару.

Структурно-циклічна модель інноваційної діяльності підприємства машинобудування складається з поступово викладених моделей:

- «інноваційний кошик»;

- інноваційний проект;

- чотирьохрівнева модель інноваційного товару;

- структурні моделі кожного з рівнів товару;

- параметри товару за кожним із його рівнів;

- етапи життєвого циклу товару;

- підетапи кожного з етапів життєвого циклу;

- моделі за видами робіт у рамках підетапів.

Структурно-циклічна модель інноваційної діяльності підприємства може бути представлена як сукупність окремих інноваційних проектів на відповідних стадіях їх розвитку.

В умовах прискореного науково-технічного прогресу виробничий процес може здійснюватись тільки як інноваційний процес постійного оновлення і підвищення якості всіх складових виробничого процесу, а саме: технологій дослідження товару, технологій їх розробки і виробництва, економічних відносин, кваліфікації персоналу та творчих особистостей. З урахуванням даних зауважень визначимо механізм управління інноваційної діяльності підприємства як спосіб реалізації інноваційного потенціалу підприємства за допомогою системи управління для забезпечення його стійкого інноваційного розвитку.

Механізм управління інноваційною діяльністю підприємства являє собою сукупність форм та методів управління інноваційної сфери підприємства.

Основні складові механізму стратегічного управління інноваційною діяльністю – відношення, методи, інструменти та показники, які характеризують складові стратегічного управління інноваційною сферою в рамках реалізації обраних стратегій досягнення поставлених інноваційних цілей підприємства.

Основними функціональними елементами механізму управління інноваційної діяльності підприємств машинобудування пропонується враховувати: інноваційне цілеспрямовання, інноваційний маркетинг, інноваційний менеджмент.

Механізм стратегічного управління інноваційною діяльністю підприємства будемо визначати як систему методів та форм управління інноваційною діяльністю підприємства, які розділені на три інноваційних блоки (елементи):

- стратегічне цілеспрямування інноваційної діяльності підприємства – розробка цілей інноваційної діяльності підприємства;

- стратегічний маркетинг інноваційної діяльності підприємства – пошук, вибір, розробка об'єкта, предмета, інструментів, прийомів, способів та інструментів досягнення поставлених цілей інноваційної діяльності;

- стратегічний менеджмент інноваційної діяльності підприємства – здійснення управлінських дій для забезпечення досягнення цілей інноваційної діяльності при обраних інструментах та існуючих обмеженнях, підтримки балансу в трикутнику «люди – цілі – ресурси» в процесі досягнення поставлених цілей інноваційної діяльності [3, с. 25].

Структурна схема механізму стратегічного управління інноваційною діяльністю підприємства при системно-функціональному підході представлена на рисунку 1.

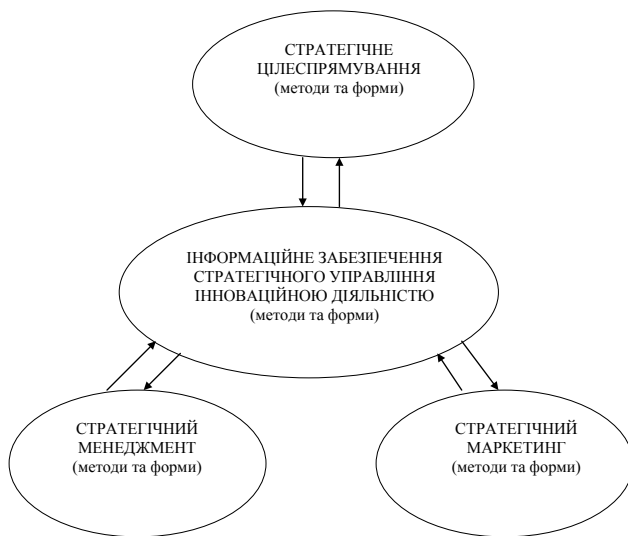

Рис. 1. Структурна схема механізму стратегічного управління інноваційною діяльністю підприємств машинобудування

До інструментів стратегічного управління інноваційною діяльністю на різних етапах управління можна віднести законодавчі акти в сфері створення інновацій та захисту інтелектуальної власності, організаційно-правові форми суб'єктів інноваційної діяльності, інноваційну базу, патентну систему, систему

стандартизації, систему підготовки та підбору кадрів, фінансові інструменти (фінансова звітність, податкові пільги, бюджетне фінансування в різних формах, кредити, акції, облигації, система страхування), інструменти мотиваційного характеру та інше.

У період наближення механізму стратегічного управління інноваціями послідовне покрокове виконання деякого набору дій (алгоритму) може бути наведене у вигляді схеми, зображеної на рисунку 2.

У свою чергу, механізм управління можна характеризувати у двох підсистемах – керівній (суб'єкта) та керуючій (об'єкта). Тоді об'єктом буде виступати інноваційна діяльність підприємства.

Суб'єктом стратегічного управління виступає підсистема, яка включає менеджерів усіх рівнів управління і підрозділів, керуючих інноваційною діяльністю в рамках прийняття стратегії господарської діяльності підприємства на інноваційному шляху свого розвитку [4, с. 124].

Методи стратегічного управління інноваційною діяльністю включають методи реалізації всіх функцій стратегічного управління. В рамках концепції побудови стратегічного управління інноваційною діяльністю підприємства, яка розробляється в дослідженні, до методів стратегічного управління інноваційною діяльністю можна віднести методи цілеспрямування, маркетингу, менеджменту, які застосовуються в стратегічному аспекті.

Механізм стратегічного управління інноваційною діяльністю підприємств можна умовно розділити на окремі механізми, які відповідають виділеним групам факторів або виділені за іншими критеріями, наприклад, виділити економічний, організаційний, мотиваційний та політичний механізми, які формуються під дією прав, або окремо виділеного правового механізму.

В даному дослідженні, крім вищеперерахованих традиційно використовуваних інструментів, в якості нових інструментів для підвищення ефективності стратегічного управління інноваційною діяльністю підприємств машинобудування на інноваційному шляху розвитку, автором дослідження пропонується використовувати:

- концепцію формування механізму стратегічного управління інноваційною діяльністю підприємства;

- систему стратегічного управління інноваційною діяльністю підприємства;

- методика проектування системи стратегічного управління інноваційною діяльністю

підприємства на основі авторського концептуального підходу;

– функціональне представлення стратегічного управління інноваційною діяльністю

підприємства для виділення її підсистем, а саме виділення в неї підсистем цілеспрямування, маркетингу, менеджменту, об'єднуючи їх підсистеми інформаційного забезпечення

Рис. 2. Структурна схема механізму стратегічного управління інноваціями

стратегічних управлінських рішень на основі стратегічного управлінського обліку інноваційної діяльності підприємства;

– виділення в організаційній структурі підприємства контурів управління підсистеми цілеспрямування, маркетингу, менеджменту та інформаційного забезпечення прийняття стратегічних управлінських рішень на основі стратегічного управлінського обліку інноваційної діяльності підприємства з відповідними рівнями та органами управління;

– чотирьохрівневу модель товару підприємств машинобудування, яка включає, крім відомих трьох рівнів, запропонований четвертий соціально-екологічний рівень товару, який визначає вплив товару на екологічне та соціальне середовище протягом всього його життєвого циклу;

– структурно-циклічну модель інноваційної діяльності та модель стратегічного управління інноваційної діяльності підприємств машинобудування;

– в практиці організації діяльності підприємств машинобудування запропоновано виділити центри інновативності, керівники яких повинні нести відповідальність за ступінь новизни та конкурентоспроможності елементів товарів та технологій їх реалізації;

– оцінку економічної ефективності реалізації інноваційного проекту на основі модифікованих автором дослідження, які приймаються до інноваційної сфери, фінансових показників і, враховуючи вірогідність ринкового успіху, ефект від синергії прийнятих технологій та ступінь інноваційності проекту;

– модель підсистеми інформаційного забезпечення прийняття стратегічних управлінських рішень в інноваційній сфері підприємств машинобудування на основі стратегіч-

ного управління обліку інноваційної діяльності [5, с. 75].

У результаті проведеного в роботі дослідження складу та стану теоретико-методологічних основ сучасного управління, можна зробити висновок, що:

1) цілеспрямування пронизує всі рівні управління як в сфері цілеспрямування, так і в сфері маркетингу та менеджменту;

2) маркетинг стає невід'ємною функцією управління, безперервно постачаючи в систему управління інформацію про стан зовнішнього середовища, про інструменти здійснення стратегічного управління, встановлюючи таким чином відповідність між зовнішнім та внутрішнім середовищами підприємства;

3) менеджмент реалізує цілі всіх рівнів управління в використанні інформації та інструментів, які подані з маркетингу, реалізуючи свої власні функції (прогнозування, планування, організація, мотивація, контроль);

4) сучасне управління практично завжди має стратегічне спрямування [6, с. 214].

Висновки. В умовах прискореного науково-технічного прогресу виробничий процес може здійснюватись тільки як інноваційний процес постійного оновлення і підвищення якості всіх складових виробничого процесу, а саме: технологій дослідження товару, технологій їх розробки і виробництва, економічних відносин, кваліфікації персоналу та творчих особистостей. З урахуванням даних зауважень визначимо механізм управління інноваційної діяльності підприємства як спосіб реалізації інноваційного потенціалу підприємства за допомогою системи управління для забезпечення його стійкого інноваційного розвитку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Завальнюк В.В. Принципи управління інноваційною діяльністю / В.В. Завальнюк // Вісник Хмельницького національного університету. – Т.1 – № 5. – 2013. – С. 182–185.
2. Завальнюк В.В. Проблеми інвестиційного забезпечення розвитку інноваційних процесів машинобудівного комплексу України / В.В. Завальнюк // Науковий Вісник Херсонського державного університету. – 2014. – С. 104–108.
3. Завальнюк В.В. Фактори і принципи формування інноваційного потенціалу підприємств машинобудування / В.В. Завальнюк // Міжнародний науковий журнал «Науковий огляд». – 2015. – Т. 9. – №. 10. – С. 20–28.
4. Ілляшенко С.М. Управління інноваційним розвитком: проблеми, концепції, методи : [навч.пос]. / С.М. Ілляшенко. – Суми: Університетська книга, 2003. – 276 с.
5. Левицька І.В., Завальнюк В.В. Роль інноваційно-інвестиційної політики в діяльності сучасних підприємств України / І.В. Левицька, В.В. Завальнюк // Формування ринкових відносин в Україні. – 2013. – № 5(144). – С. 74–78.
6. Черных Е.А. Новые технологии, инновации и успех бизнеса / Е.А. Черных // Менеджмент инноваций. – 2008. – № 11. – С. 210–218.